

שבטוט מצויץ *Calligonum comosum* שיח רותמי

מדבריות החול במונגוליה (פברואר 2019)

כתבה: ערגה אלוני.

שבטוט מצויץ *Calligonum comosum* (ארכובתיים) שיח מדברי קרח, המתנשא לגובה 1-2.5 מ', לרוב חסר עלים. דומה במראה ענפיו ל**רותם המדבר**. הוא מאופיין בצורה הישרה של הגבעולים הירוקים הנראים כשבטים, וזה מקור שמו העברי של הצמח.

יכולתו של השבטוט לגדול באזורים יבשים עם מיעוט משקעים קשורה להתאמה שלו לחיים באזורים כאלה: שורשיו מעמיקים, קולטים מים הלכודים בשכבות העמוקות בקרקע. הצמח חסר עלים, מה שמקטין את התנדפות המים מגוף הצמח. הענפים הבוגרים מעוצים מפותלים בעלי קליפה אפורה וסדוקה מותאמים לתנאי יובש. הענפים הירוקים המתפתחים מהם, מבריקים, ישרים, חסרי עלים ירוקים והם המבצעים בצמח את ההטמעה במקום העלים. מבנה זה מאפשר לצמח לשמור על משק המים בגופו ולהתקיים במדבר קיצוני.

העלים קשקשניים זעירים. עלי הלוואי קרומיים מאוחים לנדן קצר הקרוי שופרית.

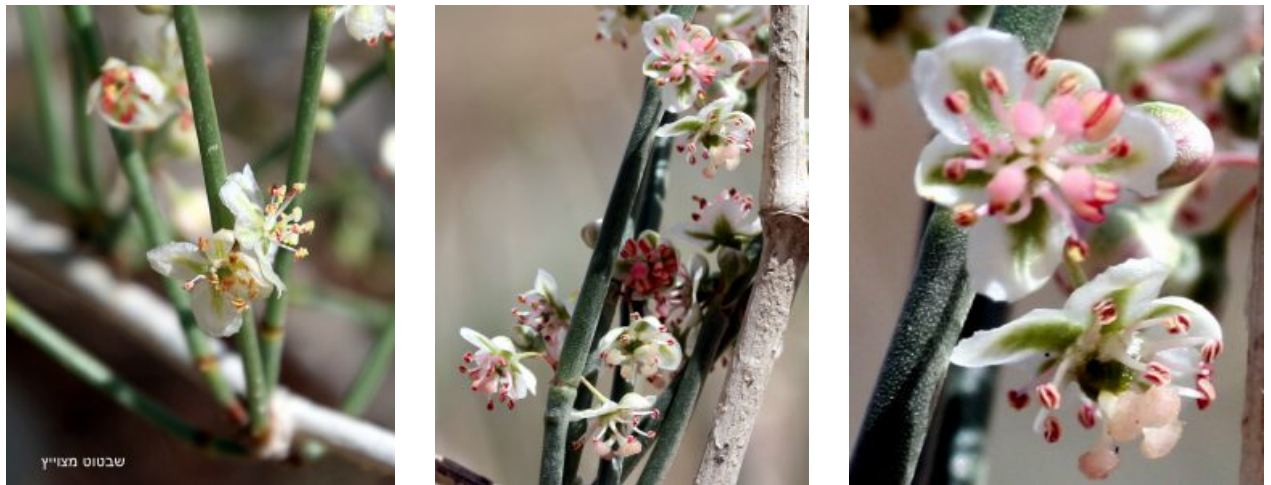

מימין: שיח שבטוט וענפיו הירוקים. באמצע: ענפים בשלב פריחה. מימין: צורת הגבעולים המטמיעים והשופרית הבולטת. תמונות: ערגה אלוני ©

הצמח פורח בעונה הלחה. הפרח דו מיני, קוטרו 1-2 ס"מ. נישא על עוקץ (1 ס"מ). הפרחים ערוכים באשכול, בקבוצות של 2-3 פרחים היוצאים מחיק השופרית. עטיף הפרח פשוט. מספר אונות הכותרת 4-5, צבען לבן, בכל אונה כתם ירקרק במרכז.

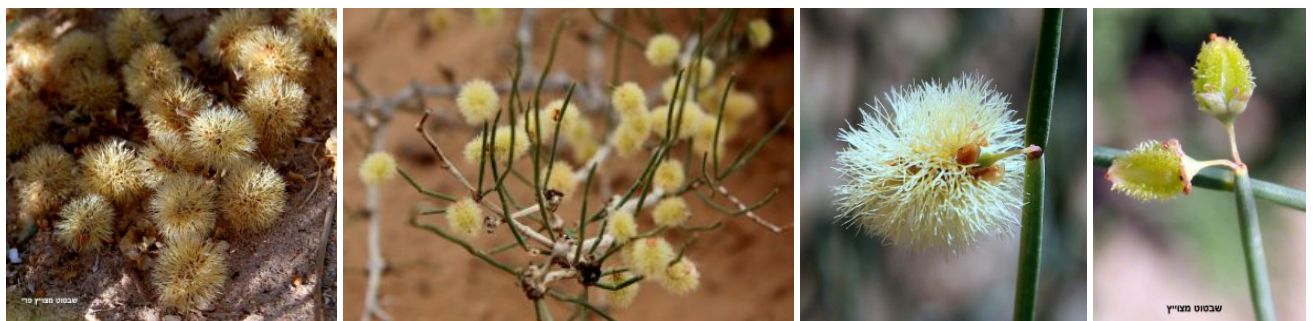
אבקנים 10-18, דומים בארכם, צבעם ורוד לבן, מאוחים לבסיס. הזירים עבים הלשכות מעוגלות ולפני הבשלתן הן אדומות. השחלה עילית בת מגורה אחת ובה ביצית אחת. עמוד

העלי בן 3-4 צלקות ורודות, תפוחות ובולטות. אונות הכותרות לא נושרות הן נשארות בבסיס הפרי עד להתייבשותן. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים.

מימין: פרחים עם אבקנים מפותחים וצלקות העלי. באמצע ומשמאל: ענפים נושאי פרחים בשלבים שונים. תמונות: ערגה אלוני ©

הפרי התפתח הוא אגוזית מעוגלת דמוית ביצה, קוטרו 13 מ"מ, צבעו צהוב חום-אדמדם. הפרי מצויד בטורי זיפים קצרים צהובים וצפופים. עם ההבשלה הפרי מצהיב ונושר. פירות רבים נושרים ונאספים מתחת לשיח. אחרים נפוצים בעזרת הרוח לסביבה.

מימין: פרות צעירים. באמצע: בהבשלה על השיח. משמאל: פרות שנפוצו מרוכזים בסמוך לצמח. תמונות: ערגה אלוני ©

הצמח תפוצתו אירנו טורנית סהרו ערבית. מצוי מדבריות יובשניים קיצוניים במרכז אסיה במזרח הים התיכון, בערב, מגיע לצפון מזרח אפריקה מצרים וסיני, ולסהרה במערב. **השבטוט** יחד עם **הפרקרק** יוצרים תצורת צומח הקרויה "יער סקסואל". החול הנישא ברוח, נערם לרגלי צמחים אלה ויוצר נוף של תלוליות. בארץ גדל **השבטוט** על תשתית של חול עמוק בעיקר בערבה ובבקעת ים המלח במישור ימין ובחלוצה.

שימושי הצמח רבים: באזורי המדבר הוא משמש כמשבר רוח המגן על חלקות חקלאיות וכצמח אינדיקטור לזיהוי מקור מים. משמש גם מזון לגמלים ונאסף כחומר הסקה. ענפים צעירים נאכלים ע"י האדם כסלט. הפרות נמכרים בשווקים ונאכלים גם הם. ברפואה העממית נעשה שימוש בעלים ובגבעולים שנלעסים כדי להפיג כאבי שיניים ולטהר את הפה.

אבקה מחלקי צמח משמשת לחיטוי דלקות ופצעים בעור. בתעשייה באזורי המדבר, משמש הצמח לעיבוד עורות בשל תכולת טאנינים גבוהה בגוף הצמח.

ספרות:

גרנות י 2014 צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית. הוצאת אופיר.

זהרי מ 1978 כל עולם הצמחים. עם עובד. עמ' 362-363.

ויזל י פולק ג וכהן י 1975 אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. ספרית פועלים.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

Dubai desert conservation [reserve:www.ddcr.org](http://reserve.www.ddcr.org)

Flora of Pakistan: www.floras.org

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 שבטוט מצויץ *Calligonum comosum* שיח רותמי מדבריות החול במונגוליה (פברואר 2019), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.
https://www.kalanit.org.il/calligonum_comosum_blooming